

ШАРЕНАТА ЧЕРГА НА БЪЛГАРСКИЯ ФОЛКЛОР ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СТУДЕНТИ СОЦИАЛНА ПЕДАГОГИКА

Смилена Смилкова

Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ гр. Бургас

THE COLORFUL QUEUE OF BULGARIAN FOLKLORE THROUGH THE VIEWS OF SOCIAL PEDAGOGICS STUDENTS

Smilena Smilkova

University „Prof. Dr. Asen Zlatarov“ Burgas

Резюме: Представеният материал е основан върху творческа задача, поставена на студенти, специалност Социална педагогика: да напишат есе на тема „Какво е българският фолклор за мене“. Разгледани са различни аспекти в интерпретирането на заложената идея от студентите.

Ключови думи: фолклор, студенти, социална педагогика.

Abstract: The presented material is based on a creative task set for students majoring in Social Pedagogy: to write an essay on the topic „What is Bulgarian folklore for me“. Various aspects in the students' interpretation of the set idea were examined.

Keywords: folklore, students, social pedagogy

За първи път в България думата фолклор е използвана от проф. Иван Шишманов – филолог, писател, университетски преподавател и политик. В своя труд „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“, издаден през 1889 г. от Министерството на народното просвещение, той отбелязва: „...няколко думи за задачата и важността на българския фолклор въобще, под която дума ний ще разбираме съгласно с нейното буквално значение от folk – народ, и lore – знание, само това, което знае или вярва народа за себе си, за ближните си или за природата, която го окружава. Това знание е неговата наука, науката на нищите духом. Народът си има своя собствена медицина, свое право, своя философия и пр...тия скромни знания...са от голяма важност, защото ни дават възможност да вникнем в душата на народа, да се запознаем с представленията и идеите, които го движат, с понятията, които той си е образувам или наследил или заел и с начина, по който тия са се преобразили...“ (Шишманов, 1889:18-19)

http://macedonia.kroraina.com/sbnu/sbnu_index.htm

Михаил Арнаудов – български фолклорист, литературен историк и етнограф, в своите „Очерци по български фолклор“ пише: „Терминът фолклор е

сравнително нов, макар нещата, които се подразбират, и да са тъй стари. За първи път е употребен в 1846 г. в една статия на археолога William John Thoms, озаглавена „Folklore“. Тук като съдържание на думата са посочени „традиционните вярвания, легенди и обичаи, запазени у простия народ“, т.е. всичко онова, което дотогава е било означавано като „народна старина“ или „народна словесност“ и което се е предавало по устен път от поколение на поколение.“ (Арнаутов, 1968:12)

Литературният историк, критик и фолклорист Петър Динеков, обръща внимание на „своеобразния начин, по който и днес възприемаме фолклора – не само естетически, ...но и емоционално, патриотически, с любопитни очи, изправени пред един чуден, богат, неизчерпаем с познавателната си стойност свят.“ (Динеков, 1972:318)

В обръщението си към читателите на книгата „Фолклорът на сцена“, авторът Николай Ников споделя: „...фолклорът за мен е „съкровището на моя народ“... ценност (богатство)... фолклорът е и вкус, критерий... Фолклорът за мен е знание и усет, и докосване до всичко това, ключът, който отваря съкровищницата на дедите ни. Този усет живее само у българите и само чрез тях може да бъде споделен. Чрез този усет светът се приема в още по-голяма пълнота. (Ников, 2020:7-8)

Изобразителността, алегорията, символиката, обобщението, емоцията и чувствителността, заложен в българския фолклор, и в частност – музикален, са мощно средство за социализиране, комуникиране, себеизразяване, пречистване, връщане към корените и себепознанието, събуждане на творческата инвенция и свободен порив на духа.

Настоящата статия съдържа анализ на творческа задача, поставена на студенти, специалност Социална педагогика – задочно обучение в Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ гр. Бургас. Във връзка с изучаваната факултативна дисциплина „Социална превенция чрез музикален фолклор“, на тях е възложено да напишат есе на тема „Какво е българският фолклор за мене“. От една страна, студентите задочно обучение обикновено са хора работещи, със семейни ангажменти и във връзка с това – с изградени личен мироглед, мнение и опит – полезни и съществени условия, стимулиращи мотивирано обучение. От друга страна, спецификата на работа при бъдещите социални педагози изисква както теоретична и практическа подготовка за професионалната им дейност в различните сектори на социалната, социално-педагогическата и образователна сфера, така и умело, отговорно и качествено прилагане на овладените знания и умения в дейности, касаещи различни степени и вид на социална насоченост. В този смисъл, заниманията на студентите – социални педагози – с някои от изкуствата (музика и изобразително изкуство) са ценна и полезна информация както за тях самите, така и за приложение на вещина, и компетентност в бъдещата професия. Житейският опит и отговорното отношение към работата в часовете по „Социална превенция чрез музикален фолклор“ от страна на студентите, е причина за поставената задача от автора

на статията. Целта е да се провокира творческото начало у обучаемите, основано на разбирането и усещането им за българския фолклор – част от личностните им идентичност и национално самосъзнание. При изпълнението на творческата задача участват 16 студенти. Написаните от тях есета са пропити с гордост от принадлежността към българския народ и неговия фолклор, с възхищение от красотата и богатството му, с акценти към различни фолклорни проявления, детайли, лични предпочитания, впечатления.

Скиците на образността в разгледаните материали могат да се категоризират в следните линии: фолклорът като въздействие върху отделния човек; фолклорът – традиции и обичаи; музиката като част от фолклора.

Фолклорът като въздействие върху отделния човек

На въпроса „Какво е българският фолклор за мене“, студентите отговарят: „гордост“; „богатство“; „магия“; „емоция, която влиза в душите на хората“; „усещане за нещо велико, заложено в сърцето“; „вдъхновение“; „средство за комуникация между светове и култури“; „енергия, която зарежда тялото и ума“; „преплетена шарена черга“; „истински и смислен пристан“; „необятен космос“; „вечно живата памет на предците, прераждащи се във всяко следващо поколение“; „изкуство, което завладява и опиянява“; „уникална, неповторима и богата символика“; „прозорливост за бъдещите дни“; „идентичност“; „автентичност“; „истинност за ценностите и трудностите на битието ни“; „обединяващо звено, от което имаме нужда“; „преживяване“; „България“; „философия на народа“; „да знам кой съм и да не загубя себе си“.

Конкретно, в своите есета, студентите пишат:

„Фолклорът – това е връзката ни с нашите корени, с поколенията българи назад и с цялата тяхна мъдрост, предавана през вековете. Богатството на нашата земя и традициите ни, обрисувани по един красив, докосващ, разбираем и въздействащ начин... Гордост, умиление, обич...всичко истинско и значимо се заражда с едно малко зрънце на принадлежност към най-значимото „всичко българско и родно любя, тача и милея.““ (Н. Болградова)

„Българският фолклор е изключително богат и разнообразен. В себе си той носи изкуство и култура, предавани през годините от поколение на поколение, изгубили своя автор, но не и своята автентичност. Историите, срещани в думите на българските народни приказки, песни, легенди, пословици, обичаи са извор, от който може винаги да се почерпи знание или поука.“ (К. Тодорлиева)

„Българският фолклор е необикновен, защото в него е събрана цялата философия на народа, цялата история на България. Той е връзката между миналото, настоящето и бъдещето. Чрез фолклора хората изразяват своите чувства и мисли.“ (Р. Георгиев)

„Отживелица за едни и вдъхновение за други, фолклорът продължава да присъства в ежедневието ни, дори белязан със знака на миналото. Начините по които се забавляваме, почитаме културните празници и семейните поводи,

са показателни както за душевността ни, така и за социалните потребности, които имаме. Фолклорът за мен е пристан – истински и смислен. Поставя основните ценности на културата, в която съм израснала и ми припомня откъде е започнал пътят ми.“ (П. Педиева)

„Като една истинска българка, аз се възхищавам и гордея с българския фолклор и с високо вдигната глава мога да кажа, че съм Българка, носеща в себе си магията на българския фолклор. Има един цитат, който ми стана любим и винаги го свързвам с думичката фолкор: „ Песен от сърце извира, стъпка от душа се ражда“ !!“ (В. Недева)

„Когато се замисля за богатството на българския фолклор аз се чувствам малък, но не малък в смисъл на незначителен. По-скоро в смисъл на смирен и дълбоко впечатлен от този необятен космос на многовековното творчество на нашия народ. Най-ясно съм, че не притежавам нито достатъчно знание, нито необходимия опит, за да мога да си позволя да анализирам или философствам по адрес на това огромно наследство оставено ни от предците. Едно нещо обаче мога да си позволя и то е да го чувствам.“ (Н. Модеша)

Фолклорът – традиции и обичаи

„Народните обичаи изобщо и придружаващите ги обредности в мнозинството си са остатъци от стародавно езическо време, приспособявани отпосле постепенно към християнската религиозност.“ (Славейков, 2020:7)

„Обредите, които патриархалният човек изпълнява в своя делник и празник, имат сложна същност и разнообразно предназначение. Едно обаче е общо между тях: чрез изпълнението им човекът се стреми да омилостиви природата и съдбата, да ги направи по-благосклонни към себе си, близките си и към своя имот.“ (Ников, 2020:7)

„Народните обичаи и празници в бита на нашия народ са неотменна част от неговата култура...Те носят своята богата символика, която кара човека от дете да заживее с техните достойнства, да бъде носител и продължител на народните традиции...“ (Йорданова, 1988:13)

В есетата, студентите със съпричастност, сантимент и емоционалност описват своето лично съприкосновение с българските фолклорни традиции и обичаи:

„Нашето народно творчество облича в думи и мелодии образа на човека, неговите вътрешни потребности и житейски пътища. То е като верен спътник, който ни следва още от миналото навсякъде – и в добро, и в лошо. В него често се срещат митични и религиозни моменти, но най-вече е обвързан с традициите на всекидневния живот.“ (К. Тодорлиева)

„Имаме голяло многообразие от празници и обичаи. Благодарение на тях виждаме богатството на нашата народна култура...В нашите обичаи и празници са събрани богатият дух на народа, прозорливостта за бъдещите дни, вярата в доброто и надеждата за утрешния ден.“ (С. Тодорова)

„За щастие все още можем да се насладим на мистичния нестинарски танц, коледуването, лазаруването и кукерските игри, които прогонват злите сили. Българският дух е все още жив и се въплъщава в тези фолклорни танци и традиции, за да покаже своята идентичност и сила. Силно съм свързан с традициите на родния край на моите родители (с.Козичино). С гордост вода сина си да види автентичния празник „Лазаруване“, който се провежда на същото място както преди сто години. Радост е да видиш как потомци на различни родове носят с гордост носите на своите баби и дядовци и танцуват калгамашката под звуците на гайда. Вярвам, че щом традициите са запазени и до днес и се предават на младите поколения, българският народ ще пребъде. Важно е да знаеш от къде произлизаш, за да можеш да вървиш смело и упорито напред.“ (И. Петров)

„Спомням си, с настъпването на Сирни заговезни няхмахме търпения баба да приготви яйцата и халвата и със сестра ми и братовчедите да се състезаваме с хамкането. Това всяка година го правим и с моите деца – те са много щастливи и винаги ме питат, кога ще гонят яйцето и халвата. А когато настъпи Лазаровден, обличахме със сестра ми народните носии и тръгнахме по къщите из селото с песни и танци, събирахме яйца и бонбони и се прибирахме щастливи. Всяка Коледа се събирахме цялата рода на село и посрещаме коледари, приготвихме обичайните ястия за Бъдни вечер. Усещането да се спазват българските обичаи е несравнимо, носи надежда и щастливи и незабравими мигове... Обичаите се пазят и предават от стар на млад, от празник на празник, от хоро на хоро, от китка на китка. Обичаят идва от обич, него всички го обичат и си го кътат.“ (Ц. Татарчева)

„Кукерите – един от най-известните български обичаи за прогонване на злите сили и лошотията от хората и техните домове. Маските, кукерските облекла и танци изразяват желанието на народа да се освободи от всички магии и злини, натрупали се през годините. Това също е един уникален танцов обичай, който няма аналог в света точно в този вид.“ (Р. Петрова)

„Гордея се, че съм българка, защото имаме славни традиции и обичаи които следваме и тачим. Единствено у нас се празнува баба Марта и се закичваме с мартенички. Мистичният ритуал с танцуването върху жарава – нестинарството, е уникален. Чрез българския фолклор ние представяме своите традиции, обичаи, обреди, откъде сме тръгнали. Горда съм, че съм българка именно заради нашата история, заради нашия фолклор, който е изключително „пъстър“, заради нашите традиции и обичаи...“ (Д. Грудева)

Музиката като част от фолклора

Голяма част от студентите изразяват своето отношение към фолклора в тясна връзка с въздействието, което българските народни музика, песни и танци оказват върху тях. Тази музика провокира спомени от детството, пробуждащи сантиментална нежност, радост, съпричастие, доволство и уважение към фолклорното ни музикално наследство.

„Спомени нахлуват в съзнанието ми и аз се озовавам отново там, на село. Лято е. Аз съм на 12. Седнал съм на купата сено грижливо натоварено на каруцата, гордо хванал юздите в ръце. До мен е працядо ми. Бърка бавно в плетената си торбичка и изважда калъфа с кавала. Грижливо го сглобява и след кратко наместване започва музикалната магия. Умората от тежкия труд в миг изчезва и сладък унес изпълва душата. Старото магаре бавно и спокойно дърпа тежкия товар, не бърза за никъде, като че ли и то иска да се наслади колкото е възможно по-дълго на звучния глас на кавала. Аз също не бързам, искам това пътуване никога да не свърши. Старецът също не бърза, оставя кавала сам да ги реди ту дълги и протяжни дълбоки излияния, ту игриви и нехайни закачки. Старите му разкривени пръсти, както млади момци играят нагоре-надолу по цилиндъра на магическия инструмент. Неусетно времето минава и вече сме пред портата... След вечерята баба подканя дядо: „Йордане, вземи гайдата и ми посвири малко, че ми се пее!“

Дядо се прави че не му е кеф, но аз го познавам. Той най-обича да свири за баба... взема гайдата, затваря очи и я подкарва. Старицата също примижава и почва да ги реди. Думите, навързани като мъниста сами излизат, една от друга по-извити и красиви. Аз също затварям очи...и плача...от радост... Вече не съм на 12 и старците отдавна ги няма на беля свят, но не са изчезнали. Песента им все още живее в мен. Чувам я със сърцето си! Чувствам я с душата си! Значи и те са тук!“ (Н. Модеша)

„Моят працядо е свирел на тъпан, а дядо ми на баритон в духовия оркестър на селото. Чичо ми също като працядо ми е продължил с тъпан. Нямахте празник, на който да не присъства духовата музика на площада... Като чуя и до ден днешен музиката от северния край, цялата настръхвам от емоция и ми се иска да се върна в детските години.“ (Ц. Татарчева)

„Магията на българския фолклор е смесица между танц, музика, обичаи и обредност. И тази магия пази българското хилядолетия. Тя е съхранила в сърцето ни трепета от звука на гайдата или кавала – чувство, което не може да бъде описано – то трябва да се преживее.“ (К. Драгнева)

„Всеки един удар на тъпана е все едно удар на сърцето – препускащото влюбено сърце. Много от нашите народни инструменти са били изработени от естествените материали – животните, които хората отглеждали или дърветата, а родопската гайда и кавала – те все едно се прокрадват в душата и те карат да настръхнеш, откъсват те от реалността. Не е случайност, че песента на Валя Балканска „Излел е Дельо хайдутин“ е изпратена като послание в космоса. Всички песни, които са се запазили през вековете, са изживени от тези които ги пеят и предават на поколенията, затова са толкова силни и въздействащи и няма човек, който да не намери късче от себе си в нашето творчество.“ (Н. Болградова)

„Българският фолклор и по специално българските песни, винаги са били и ще бъдат вдъхновение за всеки един човек, докоснал се до тях. Тези песни са олицетворение на чувствата, мислите и емоциите на създателите им. Те са

толкова лични и в същото време – толкова обединяващи. Песента ни дава възможност да надникнем в сакралния свят на българина. По този начин той разкрива душата си пред нас. Много често, слушайки някоя песен, аз съпоставям себе си с героя или със случващото се с него. Тогава ме побиват тръпки, песента ме жегва. Повечето народни песни са пропити с многобройни поучителни истории. Опирайки се на тях човек, ако се замисли, може да намери много отговори на своите житейски въпроси или изход от трудна ситуация.“ (З. Иванова)

„Народната песен винаги е била в душата на народа ни, близка до нашия бит, радост и мъка. Българският фолклор е една шарена черга, в която са преплетени автентичността и идентичността ни като народ. Фолклорът е един отделен свят, който ни говори чрез музика, танц, дори чрез цветовете и шарките на българските шевици.“ (Т. Атанасова)

„Лично за себе си мога да кажа, че абсолютно всеки път щом се докосна до българската народна музика, тя ме кара да настръхна и да се гордея от това къде съм се родил и израснал. Стимулира ме да имам желание и воля да успея тук – в България, да се развия като личност и след време да създам едно истинско здраво и силно българско семейство, като предам на своите деца всички тези песни и истории, свързани с народа ни, за да ги възпитам да обичат това богатство и винаги да го защитават такава както аз съм го правил като малък и продължавам да го правя всеки един ден.“ (К. Божилов)

„Съществуват различни вярвания, че някои от народните танци имат скрита лечебна сила. Не знам до колко е вярно това, но изиграването на едно хоро със сигурност няма да навреди, а ще ни зареди с положителен заряд, ще приповдигне настроението ни, ще ни завладеят хубави емоции и ще се освободим от стреса. Едва ли има българин, който да не потръпне при звука на гайда или от мощните дълбоки удари на тъпана, от вълшебните звуци на кавала, а даже може и да напират сълзи в очите, да затаи дъх от гордост, от умиление, от чувство за мистичност и неповторимост. А когато се заслушаш в красивата българска народна песен, тя докосва сърцето ти и се отнасяш там, в далечното минало, потапяш се в магията на българското народно творчество. Най-любими са ми българските народни танци и песни. Те са мехлем за душата. Чрез магията на народните танци аз успявам да се върна към своите корени. Нашите танци са толкова пъстри, толкова красиви и завладяващи, те са олицетворение на целия български народ и изразяват типичния характер на българина. Създадени са по подобие на бита и ежедневието на предците ни, свързват се с трудолюбието на българина. До ден днешен танцът носи послание, разговор и чувство.“ (Р. Петрова)

„Музикалното фолклорно изкуство е дар, то е нашата „визитна картичка“ пред света. Неоспорим факт е, че българската народна музика е силна, мащабна, култивираща, движеща машина за опознаването ни от околните светове и народи, дори извън пределите на Земята. Музиката е неизменна част от житейския път на даден човек. С помощта на фолклорната музика се играят

красивите и неповторими български народни танци, като чрез тях се изпълняват сцени от бита на българската култура и история. Каквото и да кажа за българския фолклор, за народната музика, ще е малко, защото те трябва да се усетят с душата и сърцето.“ (Д. Грудева)

В голяма част от написаните есета студентите не пропускат да „втъкат“ в шарената черга на родния ни фолклор красотата и колорита на народните носии; очарованието и алегоричната символика на българските шевиците; значимото приказно наследство с богатството му от поучителна мъдрост; пословиците и поговорките, носещи знанието и философията на българина, изкристализирали в съвършенството на лаконичния, иносказателен и точен език.

Целта на поставената творческа задача – да се провокира съзидателното начало у студентите, чрез важните и полезни за осмисляне личностна идентичност и национално самосъзнание – е постигната и реализирана успешно от обучаваните. В своите есета те разкриват: личното си уважение и любов към българския фолклор; ценностите и преимуществата, заложили в народното познание; осмислената си принадлежност към народното творчество; сетивност, чувствителност и спонтанност към традиционните морални стойности, преживели вековната ни история; вяра и необходимост за съхранение, опазване и предаване в бъдещето на неизчерпаемия извор на българско фолклорно богатство и наследство.

„Българският фолклор е една магия, жива и до днес, запазила древния дух на нашите земи и съхранила ни като народ. Това е нашата история, вплетена в изкусните шевици, това е тя – нашата България. Фолклорът на народа ни е връзката ни с миналото, настоящето и бъдещето. Успели да го съхраним във времето, той намира своето място в сърцето на всеки един от нас. Изразявам истинско възхищение и признателност за това безценно богатство, което са ни оставили нашите деди. Трябва да пазим българския фолклор жив, за да пребъде българското.“ (Р. Петрова)

Литература

- Arnaudov, Mihail. Ochertsi po balgarskiya folklor (tom parvi). Sofiya, Balgarski pisatel, 1968.
- Dinekov, Petar. Istoricheska sadba i savremennost. Sofiya, Nauka i izkustvo. 1972.
- Nikov, Nikolay. Folklorat na stsena. Sofiya, Tip-top pres, 2020.
- Shishmanov, Ivan. Sbornika za Narodni Umotvoreniya, Nauka i Knizhnina Kniga I. Sofiya, Ministerstvoto na Narodnoto Prosvetshtenie, 1889.
http://macedonia.kroraina.com/sbnu/sbnu_index.htm
- Slaveykov, Racho. Balgarski narodni obichai i vyarvaniya. Sofiya, Asenevtsi, 2023.
- Yordanova, Lozinka. Izkustvo i narodni obichai. Sofiya, Narodna prosveta, 1988.